

I. Darnus vystymasis

1. Geografija ir darnus vystymasis 8

2. Sveikata – ilgo gyvenimo prielaida 12

3. Švietimas visiems 14

4. Badas ten, perteklius čia 16

ŽEMĖ PLIUS Kodėl badauja vaikai? 20

ŽEMĖ PLIUS Moterų įgalinimas 22

5. Kelyje į vieną pasaulį 24

GEOGRAFIJA AKTYVIAI + Vykdomė projektą 28

ŽINAU, MOKU, GALIU 30

II. Valstybių gerovės skirtumai

6. Valstybių įvairovė 34

7. Kas yra gerovė? 38

GEOGRAFIJA AKTYVIAI + „Akvariumo“ diskusija 40

8. Kas yra ekonominė galia? 42

9. Universalūs valstybių gerovės rodikliai 44

ŽEMĖ PLIUS Kongo Demokratinė Respublika – turtingų gelmių skurdus kraštas 46

ŽEMĖ PLIUS Bangladešas – pakely iš skurdo gniaužtų 48

ŽEMĖ PLIUS Skurdas pasaulyje ir Lietuvoje 50

10. Europos Sąjunga ir mes 52

ŽEMĖ PLIUS Kur yra Europos ribos? 56

11. Stipri ir silpna Europa 58

12. Kas trukdo šalims vystytis? 62

GEOGRAFIJA AKTYVIAI + Kaip prakalbinti karikatūrą? 64

ŽINAU, MOKU, GALIU 66

III. Gyventojų skaičiaus kaita

13. Gyventojų pasiskirstymas pasaulyje 70

14. Gyventojų gausėjimas pasaulyje 72

GEOGRAFIJA AKTYVIAI + Nagrinėjame gyventojų piramides 74

15. Indija – jau bemaž didžiausia pasaulyje 76

16. Jaunėjantis ir senėjantis pasauliai 78

17. Demografinė raida 80

ŽEMĖ PLIUS Gyventojų raida Afrikoje 82

18. Lietuvos gyventojai šiandien 84

19. Demografinės raidos padariniai Lietuvoje 86

20. Augantys ir tuštėjantys Lietuvos regionai 88

GEOGRAFIJA AKTYVIAI + Aktualijų pamoka 90

ŽINAU, MOKU, GALIU 92

IV. Migracija

21. Gyventojų migracija pasaulyje 96

22. Ateities paieškos Europoje 98

23. Migracijos padariniai kilmės ir tikslo šalims 102

ŽEMĖ PLIUS Klimato pabėgėliai 104

24. Lietuvos gyventojų migracija 106

GEOGRAFIJA AKTYVIAI + Diskusija „už ir prieš“ 110

ŽINAU, MOKU, GALIU 112

Geografijos sąvokų žodynelis 114

Asmenybių ir sąvokų rodyklė 118

Lietuvių–anglų kalbų žodynelis 119

Rašytiniai šaltiniai 119

Iliustracijų šaltiniai 120

Kaip sudarytas vadovėlis ŽEMĖ?

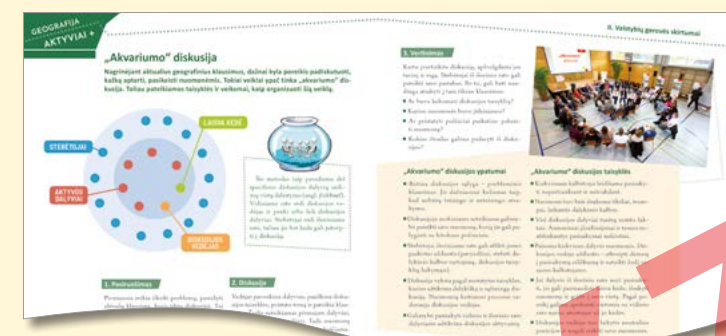
Skyriaus įvadas

Juo pradedamas kiekvienas vadovėlio skyrius. Išvardijama, ko bus mokomasi šiame skyriuje ir kokie tam bus naudojami informacijos šaltiniai.

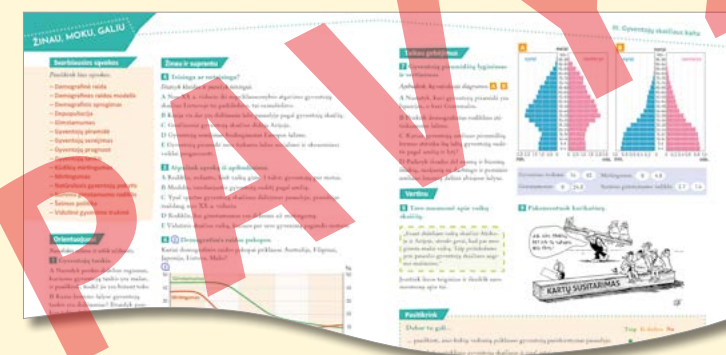
ŽEMĖ PLUS

Šios temos tau padės praplėsti ir pagilinti žinias. Į daugelį dalykų galėsi pažvelgti tarsi per didinamąjį stiklą.

GEOGRAFIJA AKTYVIAI GEOGRAFIJA AKTYVIAI +

Šie puslapiai skirti geografiniams bei kitokiems gebėjimams ugdyti ir tyrimams atlikti.

ŽINAU, MOKU, GALIU

Kiekvieno skyriaus pabaigoje gali pasitikrinti ir įšivertinti, kaip pavyko įsisavinti mokomąją medžiagą, pasitikrinti, ar moki taikyti įvairius geografinius gebėjimus.

Darnaus vystymosi ženklas

Įvadas į temą susijęs su pažįstamu kontekstu, keliantis klausimus.

Temos numeris

Rašytinis šaltinis – papildoma informacija, liudininų pasakojimai.

Pagrindinis temos tekstas suskaidytas į numeruojamas (T1, T2...) potemes.

Užduotys visada pateikiamos geltoname fone.

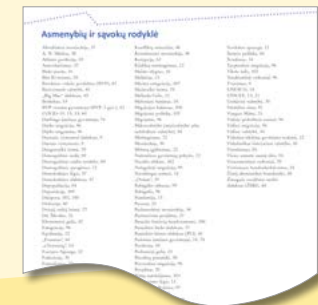
Sąvokos atitinka bendrąją ugdymo programą.

Ar žinai? – pateikiami įspūdingi rekordai, faktai.

Geografijos sąvokų žodynėlis

Asmenybių ir sąvokų rodyklė

Lietuvių–anglų kalbų žodynėlis

Vadovėlyje naudojami simboliai

Užduočių skirstymas:

- lengvos;
- vidutinio sunkumo;
- sunkios.

Užduotys pagal veiklos pobūdį:

- 👤 skirtos darbiui poromis;
- 👥 skirtos darbiui grupėmis;
- 👁️ naudotis vadovėlio medžiaga;
- 📄 naudotis temos šaltiniais, iliustracine medžiaga;
- 🌐 pasitelkti internetą;
- 🔍 tiriamoji veikla.

I skyrius

Darnus vystymasis

Daugelis geografijos specialistų savo darbais padeda formuoti mūsų pasaulį ir svariai prisideda prie planetos išsaugojimo. Jie neapsiriboja įvairaus masto problemų, tokių kaip badas ir neprievalgis, skurdas ir socialinė nelygybė, moterų teisės, dirvožemių erozija ar klimato kaita, konstatavimu. Jiems taip pat svarbu pasiūlyti galimus sprendimus, pagrįstus analizėmis, tyrimais bei tvarumo principais. Pasaulyje matome vis daugiau sėkmingos lyderystės pavyzdžių, tačiau prisidėti prie tvarios ateities kūrimo gali kiekvienas iš mūsų.

Šiame skyriuje:

- susipažinsi su darnaus vystymosi tikslais;
- nagrinėsi bado ir neprievalgio priežastis;
- susipažinsi su vystomojo bendradarbiavimo pavyzdžiais;
- sužinosi, koks Lietuvos indėlis į vystomąjį bendradarbiavimą.

Vertinsi:

- savo indėlį į darnaus vystymosi tikslų įgyvendinimą;
- sveikatos apsaugos, raštingumo reikšmę šalių vystymuisi;
- prieštarinę požiūrį į Vakarų šalių pagalbą besivystančioms šalims.

Tam naudosi:

- teminius žemėlapius;
- statistinius duomenis;
- diagramas;
- rašytinius šaltinius;
- nuotraukas;
- karikatūras.

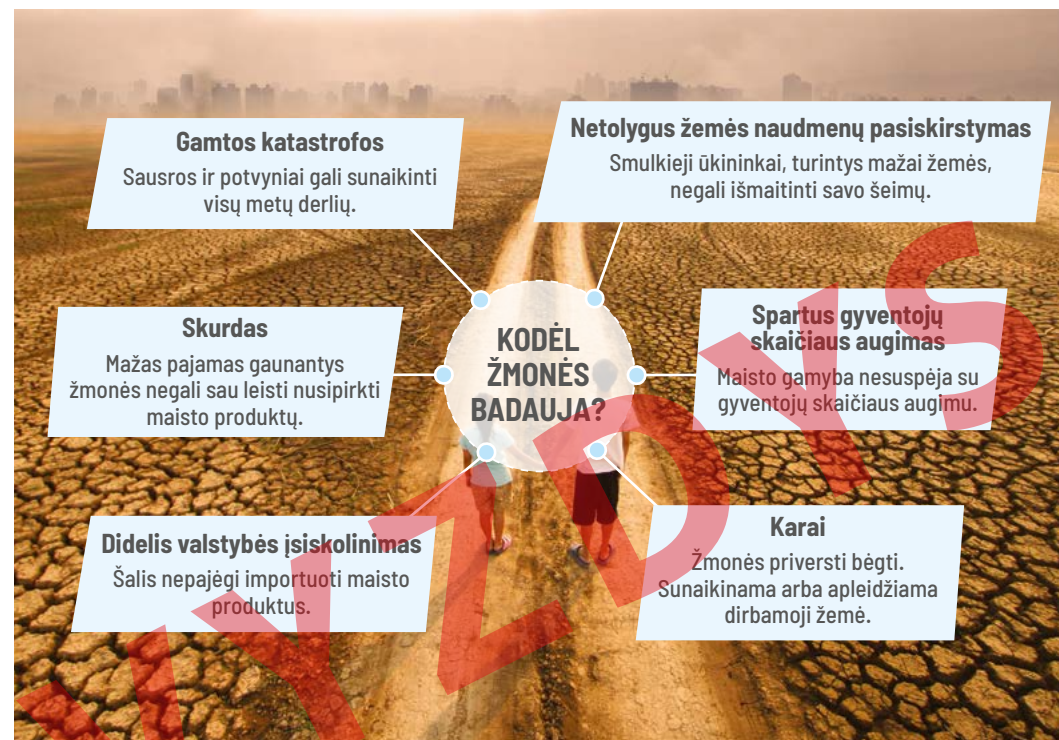

2 SUMAŽINTI BADA

Badas ten, perteklius čia

Pasaulyje pagaminama pakankamai maisto ir jo pakaktų pamaitinti visai žmonijai, tačiau daugiau nei 10 % Žemės gyventojų kiekvieną naktį eina miegoti alkani. Kodėl technologijų ir inovacijų amžiuje vis dar neįmanoma pažaboti vienos baisiausių žmonijos problemų – bado?

1 Bado ir neprievalgio priežastys.

T1 Bado juosta

Žemėje skiriamos ne tik klimato juostos, geografinės zonos, bet ir vadinamoji **bado juosta**. Ji driekiasi per visą pasaulį – nuo Lotynų Amerikos iki Okeanijos. Daugybė žmonių badauja arba gyvena pusbadžiu, stokoja gyvūninės kilmės baltymų. Stipriai bado paveiktomis teritorijomis laikomos tos, kur mažiausiai 20 % gyventojų susiduria su **maisto stygiu**, maždaug vienas iš trijų vaikų yra labai nusilpęs ir du iš 10 tūkst. žmonių kasdien miršta nuo bado. Labiausiai bado paveiktos yra į pietus nuo Sacharos esančios Afrikos valstybės bei kelios Pietvakarių ir Pietų Azijos šalys. Ypač nuo bado kenčia vaikai ir moterys.

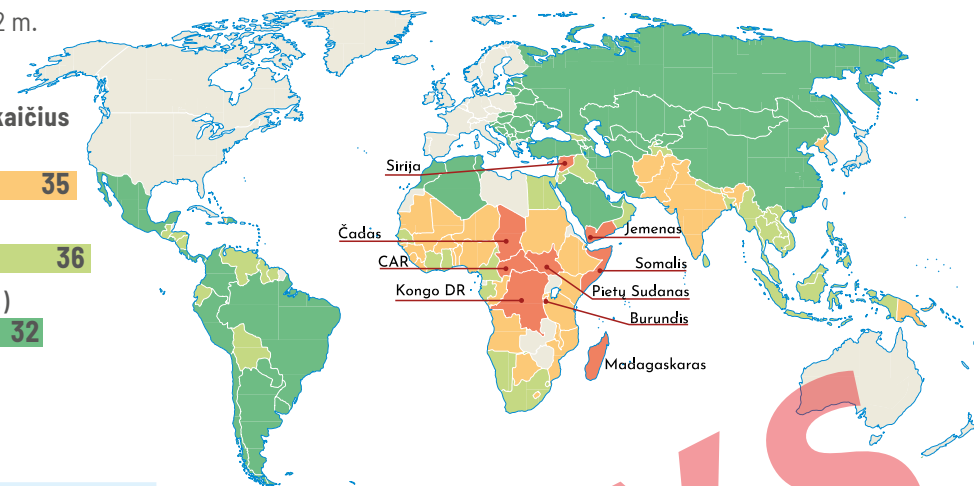
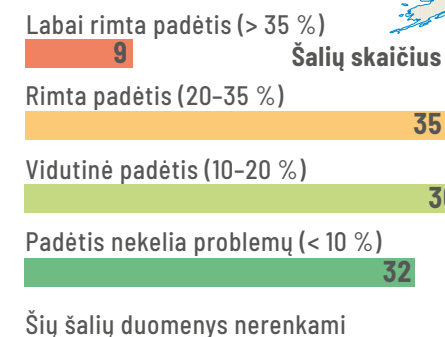
T2 Bado priežastys

Dauguma badaujančių ir neprivalgančių pasaulio žmonių gyvena ekonomiškai silpnose valstybėse, kur vyraujantis didelis skurdas dažniausiai ir nulemia nevisavertę mitybą. Daugiau nei 650 mln. žmonių pasaulyje priversti gyventi už mažiau nei 2,15 JAV dolerio per dieną – pinigų sumą, kuri neužtikrina minimalaus išgyvenimo bet kurioje Žemės dalyje. Pusė skurdžiausių pasaulio žmonių gyvena penkiose šalyse: Bangladešė, Kongo Demokratinėje Respublikoje, Etiopijoje, Indijoje ir Nigėrijoje.

Nėra vienos bado priežasties. Nevienodas galimybes gauti maisto produktų lemia ekonominiai, socialiniai, politiniai bei aplinkos veiksniai. Didžiausią nerimą kelia trys pagrindinės bado priežastys: klimato kaita, karai bei ginkluoti konfliktai ir ekonomikos nuosmukiai.

Maisto stygius – situacija, kai asmuo neturi pakankamai galimybių gauti maisto produktų, reikalingų normaliam, sveikam ir aktyviam gyvenimui, atsižvelgiant į jo individualius mitybos ir energijos poreikius bent vienu metu laikotarpiu. Nepakankama mityba laikoma tada, kai žmogui per parą tenka mažiau nei 2100 kilokalorijų.

2 Pasaulinis bado indeksas 2022 m.

3

Pasaulinis bado indeksas įvertina mitybos situaciją 112 valstybių pagal keturis rodiklius:

- neprievalgi;
- vaikų iki 5 metų fizinį išsekimą (nepakankamas svoris, palyginti su kūno mase);
- vaikų iki 5 metų augimo sulėtėjimą;
- vaikų iki 5 metų mirtingumą.

Žmogaus sukelta klimato kaita lemia dažnesnius ir galingesnius ekstremalius meteorologinius reiškinius, kurie daro plataus masto neigiamą poveikį gamtai ir žmonėms. Sausros, potvyniai, gaisrai, karščio bangos ir kiti klimato sukretimai priverčia žmones palikti namus, naikina jų pragyvenimo šaltinius ir stumia bendruomenes į skurdą ir badą.

Badas yra ir konflikto priežastis, ir pasekmė. Apskaičiuota, kad 60 % alkstančių pasaulio žmonių gyvena tose šalyse, kuriose vyksta karai ir ginkluoti konfliktai. Jų metu sunaikinama infrastruktūra, didėja infliacijos lygis, prarandamos darbo vietos. Maistas gali būti naudojamas ir kaip ginklas, kai konfliktuojančios pusės nutraukia maisto tiekimą ir trukdo pristatyti humanitarinę pagalbą. Karas Ukrainoje taip pat sutrikdė maisto tiekimo grandines ir padarė neigiamą įtaką pasaulinėms grūdų, trąšų ir energijos kainoms.

COVID-19 pandemija sulėtino ekonomikos augimą, padidino prekių ir paslaugų kainas, sukeldama dar didesnę skurdą ir jį lydintį badą.

4

Maisto atliekų ledkalnis

5

Mitai apie pasaulinį badą

1. Badas reiškia, kad neturime pakankamai maisto.

Badas yra kur kas daugiau nei tuščias skrandis. Taip pat egzistuoja paslėptas badas, kurį sukelia maistinių medžiagų stokojanti mityba.

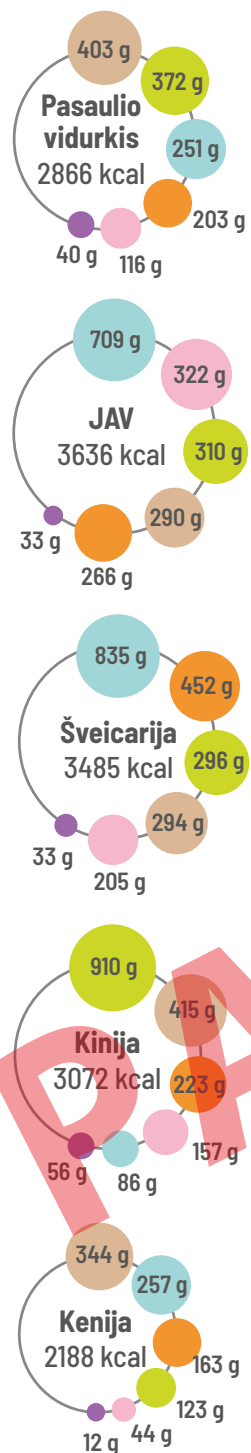
2. Niekada nebus pakankamai maisto, kad išmaitintume visus pasaulio gyventojus.

Šiuo metu pagaminamo ir turimo maisto laisvai pakaktų visiems pasaulio gyventojams pamaitinti. Šiame amžiuje pasaulio gyventojų skaičius gali padidėti iki 10 ar net 11 milijardų. Kad ir toliau visiems pakaktų maisto, turime keisti gamybos sistemas ir savo elgseną.

3. Badą sukelia tik sausros ir kiti gamtos reiškiniai.

Gamta tėra vienas iš daugybės veiksnių. Nuo 1992 m. žmogaus sukeltų maisto krizių skaičius padvigubėjo. Dabar pagrindinė maisto krizių priežastis – ginkluoti konfliktai. Dėl jų žmonės perkeliama, sunaikinamos vietinės rinkos, kyla maisto kainos, trukdoma teikti pagalbą maistu.

Badas ten, perteklius čia

8 Mitybos skirtumai pasirinktose šalyse.

Žmogus per dieną vidutiniškai suvartoja	kcal (vidutiniškai tenka vienam žmogui per dieną)
Javai	
Vaisiai	
Daržovės	
Mėsa	
Pieno produktai	
Žuvis	

6 Skurdi vakariene Dorzės kaime Etiopijoje.

7 Vaisių stalas Lietuvoje.

T3 Mitybos pokyčiai pasaulyje

Per pastaruosius 50 metų pasaulyje labai išaugo maisto pasiūla. Išgalint intensyviai gyvenimo būdui, žmonės vis dažniau renka si greitąjį maistą. Šis elgesio pokytis reiškia, kad visame pasaulyje atsisakoma sveikesnių tradicinių maisto produktų. Juos keičia perdirbti maisto produktai, kuriuose paprastai yra daug pridėtinio cukraus, natrio ir nesveikų riebalų. Toks maistas yra lengvai prieinamas ir pigus, todėl ima vyrauti ne tik dideles, bet ir vidutines pajamas gaunančių gyventojų šalyse. Prastėjanti mityba, nepakankamas fizinis aktyvumas yra nutukimo ir su juo susijusių ligų (pavyzdžiui, insulto, diabeto, širdies ir kraujagyslių ligų) priežastis. Daugiausia antsvorį turinčių žmonių yra Europoje ir Šiaurės Amerikoje.

T4 Kodėl išmetama tiek daug maisto?

Visame pasaulyje iššvaistomas stulbinamas kiekis maisto (4). Daugiau kaip pusė jo prarandama namų ūkiuose, kitą pusę išmeta prekybininkai, maitinimo įstaigos, tiekimo įmonės. Didžiausią dalį išmetamų produktų sudaro vaisiai ir daržovės, žuvis ir miltų gaminiai. JAV ir Europai tenka maždaug 60 % pasaulio maisto nuostolių. Ši problema ke-

lia nerimą ir Lietuvoje. Mūsų šalyje vienam gyventojui per metus vidutiniškai tenka nuo 40 iki 100 kg išmetamo maisto. Kitaip nei gerovės valstybėse, kuriose daug maisto prapuola dėl besaikio vartojimo, skurdesnėse šalyse maistas prarandamas dėl nepakankamai išplėtos infrastruktūros: sandėlių ir šaldymo įrangos trūkumo, neišvystytos transporto sistemos.

Maisto švaistymas susijęs ne tik su gyvybiškai svarbių išteklių (vanduo, dirvožemis, energija) praradimu, bet ir prisideda prie klimato kaitos. Maisto atliekų pasaulinis anglies dioksido pėdsakas sudaro apie 8 % visų žmonių išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų.

T5 Bado prevencija

Su bado priežastimis ir pasekmėmis kovojama jau ne vieną dešimtmetį. Tam pasiūlytos kompleksinės priemonės: žemės ūkio ir pasaulinės prekybos reforma, pažangesnių technologijų diegimas, parama maisto produktams ir kt. Jungtinės Tautos iš 17 darnaus vystymosi tikslų antruoju užsibrėžė panaikinti badą, užtikrinti aprūpinimą maistu, pagerinti mitybą ir skatinti tvarų žemės ūkį. Šia iniciatyva siekiama padėti žmonijai permąstyti pasaulinę maisto infrastruktūrą – nuo to, kaip auginamas ir gaminamas maistas, iki to, kaip jis vartojamas.

9

„Mano nedidelėje įmonėje kasdien iš sojų pupelių gaminame aukštos kokybės tofų. Mūsų produkcijos paklausa yra didžiulė. Prieš kurį laiką per radiją išgirdau apie sojų perdirbėjams skirtus mokymus ir nutariau juose dalyvauti. Savaitę mokiausi sėkmingo verslo valdymo pagrindų. Po to iškart įteisiu naują savo verslą ir atsidariau banko sąskaitą. Sutaupiau dalį uždarbio ir po trijų mėnesių nusipirkau antrą įrenginį sojoms apdirbti. Praėjusiais metais perdirbdavau apie 40 kg sojų per dieną, o dabar jau 120 kilogramų! Be to, padidėjo ir mano darbuotojų skaičius.“

Ar žinai?

Kasmet išmetama tiek daug maisto, kad jo užtektų užpildyti 23 mln. sunkiasvorių sunkvežimių, kurie nenutrūkstama grandine septynis kartus apjuostų Žemę.

10

„Oxfam“ apie didžiųjų bendrovių galią

Rinkas visoje tiekimo grandinėje – nuo dirbamojo lauko iki parduotuvės lentynos – kontroliuoja vis didesnės tarptautinės bendrovės. Vos keliose rankose sutelkiama pernelyg daug galios. Milžinai, kuriuos finansuoja bankai ir investicinės bendrovės, nepaprastai didina rinkos koncentraciją. Ji ypač didelė pesticidų, sėklų bei maisto produktų mažmeninės prekybos sektoriuose. Itin didelės bendrovės gali pasinaudoti savo galia ir tiekėjų, vartotojų, ūkininkų bei darbuotojų sąskaita didinti pelnus, taip pat daryti įtaką politikų sprendimams.

Rinkos koncentracija kelia pavojų demokratijai ir didina socialinę nelygybę. Bendrovių valdomomis pramoninėmis sistemomis siekiama užtikrinti saugų ir tvarų maisto tiekimą visiems žmonėms, tačiau rinkos koncentracija

kelia pavojų, todėl šią tendenciją reikia stabdyti ir riboti įmonių galią. Neturtingose šalyse reikėtų stiprinti smulkųjų žemės ūkį, o ne teikti paramą žemės ūkio bendrovėms.

„Oxfam“ yra tarptautiniu mastu veikianti organizacija, beveik visame pasaulyje vykdanči kampanijas prieš skurdą ir socialinę neteisybę. Savo veikloje ji daugiausia dėmesio skiria tokiems klausimams kaip tvarus žemės ūkis, švietimo ir medicinos paslaugų prieinamumas, lygios vyrų ir moterų teisės.

Užduotys

1 6, 7 Mityba pasaulyje.

- Palyginkite ir apibūdinkite vaizdus.
- Įvertinkite mitybos skirtumus šalyse. Nurodykite tinkamos ir netinkamos mitybos pavyzdžius.

2 1 Aptarkite bado ir neprievalgio priežastis pasaulyje. Pateikite argumentų, kaip žmonija galėtų sumažinti jų poveikį.

3 4 T4 Pakomentuok žodžių junginį „maisto atliekų ledkalnis“.

4 2 Žmonių mityba.

- Išvardyk šalis, kuriose neprievalgančių žmonių daugiau nei 35 %.
- Nurodyk žemynus, kuriuose neprievalgančių žmonių dalis labai maža.

5 4 Savais žodžiais paašškink su bado susijusius mitus ir pateik su paslėptu bado susijusių pavyzdžių.

5 LYČIŲ
LYGYBĖ

Moterų įgalinimas

Daugelyje silpnai išsivysčiusių valstybių moterys kasdien triūsia laukuose, prižiūri namų ūkį, augina ir auklėja vaikus. Tačiau, kad ir kaip stengtųsi, moterys paprastai turi mažiau teisių nei vyrai. Šiaip ar taip, visuotinai sutinkama, kad sėkmingas šalių vystymasis daugiausia priklauso nuo moterų.

Melinda Geits

„Visos moterys, nesvarbu, kokiam žemės kampelyje gyvena, turi tą pačią svajonę – būti savarankiškos ir sukurti geresnį gyvenimą sau bei tiems, kuriuos myli.“

Užduotys

- 1 ○ Išsakyk savo nuomonę, kodėl šiais laikais tiek daug kalbama apie moterų teises.
- 2 ● 3 4 5 Naudokitės šaltiniais ir palyginkite moterų padėtį skirtingose šalyse. Kokių išvadų galima iš to padaryti?

3 ● Padiskutuokite, kas yra moterų įgalinimas. Kaip tai vyksta Lietuvoje?

4 ● Sudarykite sąrašą priežasčių, kodėl moterų teisės ypač pažeidžiamos ekonomiškai silpnose šalyse.

5 ● Klasėje surenkite diskusiją apie moterų įgalinimo būdus pasaulyje. Pateikite pasiūlymų ir idėjų.

6 ● Pasirink dvi šalis ir išsiaiškink, koks jose vyrų ir moterų santykis parlamente, ministrų kabinete. Padaryk išvadą.

Ar žinai?

Melinda Geits yra amerikiečių filantropė. 2000 m. ji su vyru Bilu Geitsu įkūrė fondą „Bill & Melinda Gates Foundation“ – didžiausią privačią labdaros organizaciją pasaulyje.

Kasdien pernešami nešuliai, perskaičiuoti kg/km

Vanduo

Malkos

Dirbamos žemės gėrybės

Moteris perneša apie 220 kg

Vyras perneša apie 27 kg

T1 Kas yra moterų įgalinimas?

Móterų įgálinimas gali būti apibrėžiamas kaip moterų savivertės kėlimas per galimybę turėti savo pasirinkimus, teisę daryti pokyčius socialiniame ir asmeniniame gyvenime, valstybės valdymo sistemoje. Moterų įgalinimas – teisė į taikesnį ir klestintį pasaulį! Deja, nors daugelyje valstybių jau pasiekta pažanga, moterys vis dar susiduria su diskriminacija, smurtu, galimybių ribojimu. Daugiau kaip prieš 100 metų svarbus tikslas buvo suteikti moterims balsavimo teisę, vėliau imta didinti moterų vaidmenį visuomenėje, dar vėliau kilo **feminizmo** banga, o dabar daugiausia akcentuojamas seksualinio priekabiavimo ir smurto netoleravimas.

Nors balsavimo teisė moterims Lietuvoje įteisinta dar 1918 m., dvejais metais anksčiau nei JAV ir Jungtinėje Karalystėje, lyčių lygybės klausimai tebėra aktualūs ir mūsų šalyje.

T2 Moterų teisės besivystančiose šalyse

Kai kuriose Užsachario Afrikos ar Pietų Azijos šalyse tradicijos ir įstatymai leidžia ištekinti vos dvylikos metų sulaukusias mergaites. Net ir sugriežtinus įstatymus, mažų mergaičių tėvai laikosi senų tradicijų, pagal kurias jie tą pačią dieną dukteriai praneša, kad į mokyklą ji eiti nebegalės, nes vyks jos tuoktuvės. Jai reikės dirbti buitines ir namų ruošos darbus: virti, valyti, ūkininkauti, šerti gyvulius, nešioti malkas ir vandenį, o atėjus laikui gimdyti ir prižiūrėti vaikus. Šiose valstybėse sunkiausias darbus paprastai dirba moterys. Per prievartą ištekintos mergaitės praranda savo šeimas, draugus, galimybę mokytis. Nemažai tėvų laikosi nuostatos, jog kuo anksčiau jų dukterys išteka, tuo geriau, nes vyresniame amžiuje jos gali būti išprievartautos ir prarasti galimybę ištekėti. Darbo, nėštumų ir vaikų gimdymo našta vaikystėje ištekintoms mergaitėms sukelia skaudžių pasekmių.

Jungtinių Tautų darnaus vystymosi penktuoju tikslu siekiama lyčių lygybės ir įgalinti moteris bei mergaites. Moterims suteikiama galimybė siekti išsilavinimo, lygiavertčio darbo ir atlygio įgijus profesiją.

2 Sviestmedžių riešutai geresniam gyvenimui

Afrikinių sviestmedžių aliejaus gamyba padeda Mavubei iš Sokodės Togė įgyvendinti dvi svajones: įsigyti dviratį ir studijuoti mediciną. Sviestmedžių aliejus, dar vadinamas moterų auksu, išgaunamas iš sviestmedžių vaisių. Dėl šio produkto ir moterų darbo kaimai gali apsirūpinti geriamuoju vandeniu, gauti medicinos paslaugų, juose steigiami mokyklų. Sviestmedžių aliejaus gamyba ir pardavimas skurde gyvenusioms moterims atvėrė duris į pasaulio rinką.

Raktas į Mavubės svajonių išsipildymą slypi pasaulinėje sąžiningos prekybos bei ekologinių žaliavų kosmetikos pramonei rinkoje. Galimybė tapti šios rinkos dalimi suteikė vienas šiai veiklai atsidavęs žmogus, kuris turėjo reikiamų finansinių priemonių ir norėjo atkreipti dėmesį į Afrikos moterų padėtį. Sviestmedžių aliejaus sėkmė susijusi su verslo modeliu, kuriame kelias nuo gamintojo iki vartotojo yra labai trumpas.

Sokodės gyvenvietės moterys yra susibūrusios į kooperatyvą. Bendromis pastangomis jos gali pasiūlyti konkurencingą produkcijos kiekį už atitinkamą kainą. Kooperatyvo įkūrimas padėjo užmegzti ryšius su paramą teikiančiomis tarptautinėmis organizacijomis ir net vyriausybėmis. Kartu jos sukūrė tinklą, padedantį didinti sviestmedžių aliejaus žinomumą ir pardavimą. Jų pirkėjai yra sąžiningos prekybos organizacijos ir socialiai atsakingos įmonės, kurios už sviestmedžių aliejų moka tinkamą kainą ir taip investuoja į bendruomenių gerovę. Sviestmedžių aliejaus gamintojos savo pajamas jau padidino nuo 1 iki 4 JAV dolerių per dieną ir nežada sustoti.

3 Saūdo Arābija 2018 m. panaikino galiojusį draudimą moterims vairuoti transporto priemones. Tuo metu tai buvo vienintelė pasaulio valstybė, kurioje veikė toks moteris diskriminuojantis draudimas! Naujajame Saūdo Arābijos valstybės plane numatoma naujoviškai pritaikyti mokslo žinias ir technologijas ekonomikoje, mažinant priklausomybę nuo naftos. Be to, ketinama labiau integruoti moteris į šios konservatyvios musulmoniškos šalies darbo jėgą. Saūdo Arābija netgi planuoja į kosmosą išsiųsti moterį astronautę.

4 Mari (14 metų, Pietų Sudanas)

„Kai pradėjau lankyti mokyklą, mergaičių ir berniukų mūsų klasėje mokėsi po lygiai. Šiandien tarp 19 berniukų esu vienintelė mergaitė. Aš noriu baigti mokyklą.“
Pietų Sudanė tik išsilavinimą turinčios merginos yra išskirtinės. Dėl skurdo tik 30 % vaikų lanko mokyklas ir tik viena iš septynių mergaičių (12 %) baigia pradinę mokyklą.

5 Patricija (20 metų, Malavis)

Dimio kaimo bendruomenė susirinko švęsti Kalėdų. Vienintelė Patricija savo žemės sklypelyje kruopščiai sėjo žemės riešutus. Ji žinojo, kad kaip tik dabar tam tinkamas laikas: prasidėjus lietaus sezonui, derlius bus didesnis. Veikli ir labai darbšti jauna moteris gyvenime galėtų pasiekti daug, tačiau dienas ji leidžia kapodama malkas, nešiodama vandenį, virdama, plaudama, augindama vaikus, prižiūradama savo pasėlius. Jei šeima turi mobilųjį telefoną, ji nešiojasi vyras, jei klausosi radijo, vyras parenka programą. Jis niekada nepadedą atlikti darbų, tik duoda nurodymus.

Svarbiausios sąvokos

Paaiškink šias sąvokas.

- **Badas**
- **Bado juosta**
- **Darnaus vystymosi tikslai**
- **Epidemija**
- **Feminizmas**
- **Kūdikių mirtingumas**
- **Moteryų įgalinimas**
- **Pandemija**
- **Pasaulinis bado indeksas**
- **Raštingumas**
- **Skurdo lygis**
- **Vystomasis bendradarbiavimas**

Žinau ir suprantu

2 Teisinga ar neteisinga?

Ištaisyk klaidas ir parašyk teisingai.

A Besivystančiose šalyse mergaitės ir berniukai turi vienodas galimybes tapti raštingi.

B Pagrindinę pagalbą žmonių gerovei kelti šalims teikia pagalbos organizacijos.

C Skaičiuojant vienam žmogui, maisto visiems mūsų planetos gyventojams pakanka.

D Pasaulio mitybos organizacijos duomenimis, 2000 kilokalorijų yra pakankamas kiekis vienam žmogui per dieną.

E Badas ir neprievalgis vaikystėje neturi įtakos fiziniam ir protiniam vystymuisi.

F Mūsų pasauliui būdingi neišvengiami ekonominio ir socialinio išsivystymo skirtumai, tačiau ekologijos klausimais visas pasaulis turi būti vieningas.

G Pagalba maistu, kaip anksčiau, taip ir dabar, yra prasminga parama besivystančioms šalims.

H Darnaus vystymosi tikslai numato, kaip pasaulis turėtų vystytis iki 2030 metų.

3 Darnus vystymasis.

Išvardyk tris darnaus vystymosi tikslus:

A kurie apima pagalbą besivystančioms šalims;

B kurie nėra aktualūs Lietuvai;

C kurie svarbūs visiems pasaulio gyventojams.

Savo pasirinkimus pagrįsk.

D Masinio vienkartinį puodelių naudojimo problemą priskirk vienai iš labiausiai darančių darnaus vystymosi sričių (8 p., 1). Įrodyk, kad ši problema susijusi ir su kitomis sritimis.

Orientuojuosi

Naudokis atlasu, vadovėliu ir atlik užduotis.

1 Išvardyk po tris šalis:

A kuriose sveikatos apsauga labai aukšto lygio;

B kuriose nėra užtikrinta sveikatos apsauga;

C kuriose labai geros sąlygos įgyti išsilavinimą;

D kuriose labai didelis skurdas;

E kuriose badas kelia labai didelių problemų;

F kuriose nėra jokio bado;

G kuriose Lietuva vykdo vystomojo bendradarbiavimo projektus.

Parodyk išvardytas šalis pasaulio žemėlapyje.

4 Atpažink sąvoką iš apibūdinimo.

A Judėjimas, siekiantis užtikrinti, kad vyrai ir moterys turėtų vienodas teises ir galimybes.

B Geografinio pasiskirstymo dėsninumą pasaulyje atitinkanti grupė šalių, kurios gyventojai susiduria su nuolatiniu maisto stygiu.

C Ilgalaikės ir kompleksinės priemonės politinei, ekonominei ir socialinei padėčiai besivystančiose šalyse gerinti.

D Vystymasis, plėtra, užtikrinanti geresnę gyvenimo kokybę ne tik dabartinei, bet ir ateities kartoms.

Vertinu

6 Vystomasis bendradarbiavimas.

Nemažai vystomojo bendradarbiavimo kritikų iš esmės atmeta paskolų teikimą, labdarą ir aukojimą neturtingoms šalims. Išsakyk savo nuomonę ir ją pagrįsk.

7 Tvarumas ir aš.

Kurioms iš pateiktų toarumą skatinančių priemonių pritartum, o kurioms ne? Pagrįsk savo sprendimą.

A Plastikiniai maišeliai turėtų būti visiškai uždrausti.

B Už vienkartinis kavos puodelius turėtų būti imamas bent 50 ct mokestis.

C Siekiant pereinamojo laikotarpio energetikos srityje, reikia skatinti atsinaujinančią energetiką. Kad tai būtų pasiekta, turi didėti energijos kainos.

D Dideli automobiliai, sunaudojantys daug degalų, turėtų būti apmokestinami dideliu aplinkosaugos mokesčiu.

E Tolimų atostogų skrydžiai piliečiams turėtų būti leidžiami tik kas antrus metus.

Taikau gebėjimus

5 Kritinis žvilgsnis į pagalbą.

Išnagrinėk abi karikatūras.

A Kokioms problemoms pabrėžti jos skirtos?

B Kodėl karikatūrų turinys vertas kritikos?

Pasitikrink

Dabar tu gali...

- ... atskleisti ryšius tarp darnaus vystymosi sričių.
- ... komentuoti darnaus vystymosi tikslus ir jų turinį.
- ... pateikti pavyzdžių, kaip gali asmeniškai prisidėti prie darnaus vystymosi tikslų įgyvendinimo.
- ... paaiškinti nepakankamos sveikatos apsaugos poveikį valstybių vystymuisi.
- ... apibūdinti švietimo reikšmę valstybių ekonominei pažangai.
- ... nurodyti esmines žmonių neprievalgio ir bado priežastis.
- ... pagrįsti vystomojo bendradarbiavimo svarbą.

	Taip	Iš dalies	Ne	
... atskleisti ryšius tarp darnaus vystymosi sričių.	●	●	●	8–9 p.
... komentuoti darnaus vystymosi tikslus ir jų turinį.	●	●	●	10–11 p.
... pateikti pavyzdžių, kaip gali asmeniškai prisidėti prie darnaus vystymosi tikslų įgyvendinimo.	●	●	●	10–11 p.
... paaiškinti nepakankamos sveikatos apsaugos poveikį valstybių vystymuisi.	●	●	●	12–13 p.
... apibūdinti švietimo reikšmę valstybių ekonominei pažangai.	●	●	●	14–15 p.
... nurodyti esmines žmonių neprievalgio ir bado priežastis.	●	●	●	16–19 p.
... pagrįsti vystomojo bendradarbiavimo svarbą.	●	●	●	24–27 p.